

Bakgrunn for strategi for Kulturdirektoratets arbeid med 2003-konvensjonen

Innhold

Begrep	2
Forord	4
Summary in English	4
1 Visjon og mål	5
2 Konsekvenser av manglende oppfølging	5
3 Viktige drivkrefter og føringer	6
3.1 Internasjonale konvensjoner og rammer	6
3.2 UNESCOs føringer for immateriell kulturarv	7
3.3 Føringer fra norsk kulturpolitikk	7
3.4 Kulturdirektoratets strategiske posisjon	8
4 Aktører i feltet	8
4.1 Sivilsamfunnet.....	8
4.2 Departementer og direktorater i Norge	10
4.3 Andre offentlige aktører	11
4.4 Internasjonalt samarbeid	11
5 Samisk immateriell kulturarv	12
5.1 Overordnede prinsipper:	13
5.2 Strategiske prioriteringer	13
6 Nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv	14
6.1 Overordnede prinsipper	14
6.2 Kvener/norskfinner.....	15
6.3 Skogfinner	15
6.4 Jøder	15
6.5 Romanifolk/tatere	16
6.6 Romer	16
6.7 Strategiske prioriteringer	16
7 Mekanismer som spiller inn	17
7.1 Lovverk.....	17
7.2 Konvensjoner og andre internasjonale rammeavtaler	18
7.3 Politisk støtte.....	18
7.4 Samarbeid i offentlig sektor	19
7.5 Samarbeid med institusjoner og NGOer	19
8 Virkemidler	20

8.1	Bevisstgjøring og synliggjøring	20
8.2	Kapasitetsbygging	20
8.3	Finansieringsordninger	21
9	Strategiske innsatsområder	22
9.1	Bærekraftige byer og lokalsamfunn	22
9.2	Forsoning	22
9.3	Beredskapsarbeid	22
9.4	Museenes rolle	23
	Vedlegg.....	23

Begrep

2003-konvensjonen	UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven av 2003. Kalles ofte bare 2003-konvensjonen
2030-agendaen	Verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene inne 2030. Se også <i>FNs bærekraftsmål</i>
ABM-sektoren	Arkiv, bibliotek og museum
Artikkel 18	Artikkel i 2003-konvensjonen som omhandler beste praksis av programmer, prosjekter og aktiviteter for vern av den immaterielle kulturarven
Communities	Kulturfellesskap, utøverfellesskap og sosiale fellesskap
Etisk forankring	Med utgangspunkt i UNESCOs etiske prinsipper: Tolv retningslinjer som sikrer respekt, samtykke og rettigheter ved forvaltning av immateriell kulturarv.
FNs bærekraftsmål	17 mål og 169 delmål som gir retning for land, næringsliv og sivilsamfunn. Se også <i>2030-agendaen</i>
Focal Point	Individer, institusjoner eller parter i et land som er ansvarlig for implementeringen, koordineringen og rapporteringen av en konvensjon. Kulturdirektoratet er Focal Point for 2003-konvensjonen i Norge.
ICOM	International Council of Museums er en NGO og har konsultativ status i UNESCO og FNs økonomiske og sosiale råd.
IKA, ICH	Immateriell kulturarv, levende kulturarv, levende tradisjoner, Intangible cultural heritage
Immaterialretten	Samlebetegnelse for rettsområdene opphavsrett, utøvende kunstneres rett, patentrett, designrett, rett til varemerke, firmarett, og åndsrett.
Kategori 2 senter	Kategori 2-senter en nøkkelpartner for UNESCO. Sentrene yter teknisk assistanse til spesifikke UNESCO-sektorer, medlemsstater og ulike partnere. De bidrar til å oppnå UNESCOs prioriteringer gjennom internasjonalt og regionalt samarbeid. De bidrar med forskning, kunnskapsproduksjon og kapasitetsbygging.
Kapasitetsbygging	Å styrke ferdigheter, ressurser og strukturer for å øke evnen til å nå mål på en bærekraftig og effektiv måte
Konvensjon	Overenskomst eller traktat, mellomstatlig avtale

Mondiacult	Verdens største kulturpolitikk-konferanse, i regi av UNESCO
Nasjonale minoriteter	Jøder, kvener/norskfinner, romanifolk/tatere, skogfinner og romer har status som nasjonale minoriteter i Norge.
NGO	Ikke-statlig organisasjon (Non-Governmental Organization)
OECD	Internasjonal organisasjon for økonomisk samarbeid og utvikling
Safeguarding	Vern og videreføring
UH-sektor	Universitet- og høyskolesektoren
UNESCO	FNs organisasjon for internasjonalt samarbeid (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNESCO Chair	Prosjekt ved en høyere utdanningsinstitusjon som samarbeider med UNESCO for å fremme kunnskapsdeling og praksis på et område
UNESCO-fasilitator	Nettverk som tilrettelegger for veiledning og opplæring av statsparter og interessenter i vern og videreføring av immateriell kulturarv
UNDRIP	United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples
Urfolk	Samene har status som urfolk i Norge
Vern	Beskyttelse, videreføring og revitalisering av tradisjoner, språk, kunnskap og praksiser for å sikre at de bevares og overføres til kommende generasjoner.

Forord

UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven av 2003 ble vedtatt for å øke respekt for og bevissthet om den immaterielle kulturarvens betydning. Konvensjonen har fått bred internasjonal oppslutning, og pr. 2026 har 185 statsparter sluttet seg til den mellomstatlige avtalen. Norge ratifiserte konvensjonen i 2007 uten store administrative eller økonomiske konsekvenser. Det ble imidlertid understreket at samisk og nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv skulle ha særskilt fokus. Kulturdirektoratet har siden vært ansvarlig for oppfølgingen, med strategier og rapporter som har utviklet arbeidet fra et konstituerende til et utadrettet, synergisk perspektiv. Kulturdirektoratet er såkalt Focal Point til 2003-konvensjonen.

Strategien peker på at det er særlig er aktørene i feltet, altså utøverne selv, som er drivkraften for vern og videreføring av immateriell kulturarv. Dette er i tråd med selve definisjonen av immateriell kulturarv i 2003-konvensjonen som peker på at sivilsamfunnsaktører, og relasjonen mellom aktører, er både omdreiningspunktet og selve drivkraften i arbeidet.

Denne strategien er utarbeidet for Kulturdirektoratet, men reflekterer innspill fra aktører i kulturarvfeltet for å sikre forankring, relevans og samspill.

Immateriell kulturarv omfatter tradisjoner, ferdigheter, språk, og praksiser, som gir identitet og tilhørighet. Etisk forankring og respekt for fellesskapene er grunnleggende prinsipper i dette arbeidet.

Strategien tar særlig hensyn til UNESCOs normative arbeid, norske politiske føringer og internasjonale rapporteringskrav, og legger opp til at arbeidet med immateriell kulturarv skal være en drivkraft for bærekraftig samfunnsutvikling.

Summary in English

This background document sets out the framework for Arts & Culture Norway's strategic implementation of UNESCO's 2003 Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. It articulates priorities, objectives, and guiding principles for safeguarding intangible cultural heritage (ICH) in Norway, based on a community-based, participatory and ethically grounded approach, in line with the Convention's Operational Guidelines.

The document situates Norway's work within relevant international frameworks, national cultural policy and Arts & Culture Norway's role as the designated national coordinating body. It emphasises the central role of communities, groups, and individuals in defining, safeguarding and transmitting ICH, with particular attention to Indigenous Sámi heritage and the heritage of National Minorities. Key mechanisms, actors and safeguarding measures are outlined, including awareness-raising, capacity-building and financial support.

Four strategic areas are identified: sustainable cities and communities, reconciliation, emergency preparedness, and the role of museums and cultural institutions. The document emphasises the contribution of ICH to cultural diversity, social cohesion and sustainable development, and provides a strategic framework for the continued implementation of the 2003 Convention in Norway, in accordance with its principles and objectives.

1 Visjon og mål

Visjon

Å skape et samfunn rikt på kunst og kultur hvor levende tradisjoner, ferdigheter og praksiser blir anerkjent som en naturlig del av kulturarven i Norge. Arbeidet med immateriell kulturarv skal, i tråd med UNESCOs 2003-konvensjon, være samfunnsbasert, styrke kulturelt mangfold og bidra til en bærekraftig samfunnsutvikling. Det legges særlig vekt på urfolk og nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv, som en integrert del av et inkluderende og mangfoldig kulturlandskap.

Mål

- Styrke anerkjennelse av og bevissthet om immateriell kulturarv i Norge
- Synliggjøre arbeid med vern og videreføring av immateriell kulturarv som viktig drivkraft for en bærekraftig samfunnsutvikling.
- Løfte en helhetlig kulturforståelse gjennom arbeid med immateriell kulturarv
- Sikre medvirkning med relevante aktører, som tradisjonsbærere, lokalsamfunn, urfolk, nasjonale minoriteter, frivillige og institusjoner slik at vern og videreføring skjer på deres premisser.
- Fremme frivillig deltakelse, etisk forankring og samarbeid gjennom kunnskapsdeling, dialog og tydelige rammer for ansvar og roller.
- Styrke samarbeid mellom aktører og ulike sektorer både regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

2 Konsekvenser av manglende oppfølging

Manglende arbeid med vern og videreføring av immateriell kulturarv kan få betydelige konsekvenser for samfunn, lokalsamfunn og enkeltpersoner. Levende tradisjoner, språk, ferdigheter og kunnskapsformer står i fare for å gå tapt dersom de ikke gis rom, oppmerksomhet og støtte. Dette svekker tilhørighet, identitet og mangfold, og kan føre til økt polarisering, lavere samfunnstillit og et mer ensrettet kulturliv.

Underrepresenterte grupper, særlig urfolk og nasjonale minoriteter, rammes hardest. Uten etisk forankring, medvirkning og dialog med de miljøene som bærer kulturarven, svekkes også legitimiteten og relevansen i kulturarvsarbeidet. Et samfunnsbasert og inkluderende arbeid styrker derimot demokrati, sosial bærekraft og fellesskap.

Manglende arbeid med vern av levende kulturarv vil ha dyptgående konsekvenser for individ, grupper og samfunn:

- **Tilhørighet og lokal identitet**

Tradisjoner, språk, håndverk og fortellinger skaper kontinuitet mellom generasjoner og forankrer mennesker i fellesskap. Når slike praksiser forsvinner, svekkes både individuell og kollektiv tilhørighet, og risikoen for fremmedgjøring og intoleranse øker.

- **Kulturelt mangfold**

Den immaterielle kulturarven gjenspeiler mangfoldet av kulturer, språk og uttrykk i samfunnet. Manglende støtte og synliggjøring kan redusere respekten for ulike tradisjoner og livssyn, og svekke grunnlaget for interkulturell dialog og kulturelle rettigheter.

- **Kunnskap og praksiser for fremtida**

Immateriell kulturarv bygger på overføring av kunnskap, ferdigheter og verdier til nye generasjoner. Uten arenaer og styrking av slik overføring, går erfaringsbasert kunnskap tapt.

- **Bærekraftig utvikling**

Immateriell kulturarv spiller en viktig rolle i bærekraftig utvikling, både sosialt, kulturelt, økonomisk og økologisk. En manglende bevissthet om at den levende kulturarven utvikles i takt med dagens kulturelle verdier og naturressurser kan føre til frysing av uttrykk eller at uttrykkene dør ut og viktig kunnskap forvitrer.

- **Økonomiske konsekvenser**

Immateriell kulturarv kan også ha en positiv innvirkning på turisme og lokal økonomi, gjennom for eksempel håndverk, tradisjonelle matopplevelser og kulturbaserte arrangementer. Levende kulturtradisjoner dør ut når de ikke kan videreføres innenfor dagens krav til lønnsomhet og effektivitet og gir tap av de mulige ringvirkningene for lokalsamfunnet.

Manglende oppfølging av 2003-konvensjonen vil dermed ikke bare føre til tap av tradisjoner og lokal kunnskap, men også svekke tilhørighet, identitet, samfunnsforhold og sosial tillit. Å verne og videreføre immateriell kulturarv handler derfor ikke bare om kulturpolitikk, men om å bevare mangfold, kunnskap, fellesskap og bærekraft som grunnlag for samfunnsutviklingen.

3 Viktige drivkrefter og føringer

Innledning

Arbeidet med immateriell kulturarv i Norge bygger på et omfattende internasjonalt og nasjonalt rammeverk. Disse føringene gir retning og legitimitet til hvordan vi forvalter, synliggjør og viderefører immateriell kulturarv i et mangfoldig samfunn.

3.1 Internasjonale konvensjoner og rammer

UNESCOs 2003-konvensjon er det sentrale grunnlaget for arbeidet med immateriell kulturarv. Sammen med andre UNESCO-konvensjoner, spesielt 2005-konvensjonen om kulturelt mangfold og 1972-konvensjonen om verdensarv, utgjør den et helhetlig kulturarvsperspektiv som Norge har forpliktet seg til å følge.

I tillegg danner FNs bærekraftsmål, ILOs og Europarådets konvensjoner for urfolk og nasjonale minoriteter samt WIPO-arbeidet med immaterielle rettigheter, et bredt sett av normer som påvirker kulturarvpolitikk i Norge.

Gjennom internasjonale samarbeidsarenaer og UNESCO-nettverk får Norge tilgang til kunnskapsutveksling, metodikk og verktøy som styrker arbeidet nasjonalt.

3.2 UNESCOs føringer for immateriell kulturarv

UNESCOs Mondiacult-konferanser har vært sentrale i å løfte verdien av kultur i samfunnsutvikling og ikke minst som en pilar i bærekraftig utvikling. Konferansene fremmer temaer som kulturelle rettigheter, utdanning, klima, kriser, økonomi og digitalisering, og har styrket forståelsen av kulturens rolle i globale utviklingsprosesser.

UNESCO arbeider for sterkere sammenhenger mellom sine kulturkonvensjoner. Målet er at konvensjonene skal støtte hverandre i arbeidet med bærekraft, deltakelse og kulturelt mangfold. Medlemslandene oppfordres til å integrere immateriell kulturarv i sine utviklingsplaner og politiske prioriteringer.

Utviklingsarbeidet rammes inn av seks tematiske områder: livskvalitet og folkehelse, urbane kontekster, klimaendringer, krisesituasjoner, urfolks levende kulturarv og utdanning (inkludert digital utvikling). Mondiacult 2025 understreket hvordan immateriell kulturarv spiller inn i alle bærekraftsdimensjonene: miljømessig (tradisjonell kunnskap), sosialt (fellesskap og tilhørighet) og økonomisk (håndverk og kulturarvsbaserte næringer). I forlengelse av dette arbeidet utvikler UNESCO en veiledende guidance note om immateriell kulturarv og kunstig intelligens, som skal støtte en etisk og samfunnsbasert bruk av digitale verktøy i tråd med 2003-konvensjonen.

I oppfølgingen av 2003-konvensjonen vektlegger UNESCO kapasitetsbygging, internasjonalt samarbeid og en samfunnsbasert tilnærming. Tradisjonsbærere og lokalsamfunn skal selv definere hva som videreføres og hvordan dette skjer. UNESCO framhever særlig betydningen av immateriell kulturarv i byutvikling, folkehelse, klimaomstilling, utdanning og i arbeidet med urfolks- og minoriteters rettigheter.

3.3 Føringer fra norsk kulturpolitikk

Stortingsmeldinger og nasjonale strategier i Norge understøtter UNESCOs helhetlige kulturforståelse. Nyere kulturpolitiske dokumenter, særlig NOU 2025:7 Musikklandet, løfter fram et relasjonelt perspektiv på kunst- og kulturfeltet, der verdiskaping forstås som et resultat av samspillet mellom aktører, fellesskap, institusjoner og praksiser. Dette perspektivet harmonerer med 2003-konvensjonens samfunnsbaserte tilnærming til immateriell kulturarv, og kommer blant annet til uttrykk gjennom temaer som:

- mangfold og kulturelle rettigheter,
- deltakelse og frivillighet bærende strukturer i kulturlivet,
- urfolk og nasjonale minoriteters kulturarv,
- museenes og kunnskapsinstitusjonenes rolle.

Stortingsmeldingene, Meld. St. 16 (2019-2020) for kulturmiljø, Meld. St. 23 (2020-2021) for museer, legger tydelige forventninger til museenes arbeid med både immateriell og materiell kulturarv, og understreker museenes rolle som samfunnsaktører i dialog med sivilsamfunn og kunnskapsmiljøer. Sameloven, språkloven og kulturminneloven utgjør samlet en nasjonal infrastruktur for kulturell bærekraft, der rettigheter, deltakelse og levende kulturpraksiser ses i sammenheng. Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, som dokumenterer fornorskningspolitikken og dens konsekvenser for samer, kvener/norskfinner og skogfinner, understreker behovet for å aktivt fremme kunnskap, annerkjennelse, likeverd og forsoning.

3.4 Kulturdirektoratets strategiske posisjon

Kulturdirektoratet har ansvar for den nasjonale oppfølgingen av 2003-konvensjonen. Arbeidet bygger på direktoratets virksomhetsstrategi, der mangfold, bærekraft og kunnskap er sentrale prioriteringer. Tildelingsbrevet legger føringer for samarbeid, deltakelse og samfunnsrelevans, og direktoratet har en særskilt rolle som nasjonal koordinator for mangfold, inkludering og deltakelse.

Arbeidet med immateriell kulturarv skal være samfunnsbasert og faglig solid. Det innebærer at innsatsen for vern og videreføring tar utgangspunkt i behovene til tradisjonsbærere, urfolk, nasjonale minoriteter, samt både frivillige organisasjoner og relevante institusjoner særlig innen ABM-sektoren og utdannings- og forskningssektoren.

4 Aktører i feltet

Mål: Synliggjøre mangfoldet av aktører som har en rolle med vern og videreføring av immateriell kulturarv.

Arbeidet med vern og videreføring av immateriell kulturarv er sektorovergripende og berører en rekke samfunnsområdet utover kultursektoren. Utdanningssektoren spiller en sentral rolle i overføring av kunnskap og ferdigheter, både gjennom formell og uformell opplæring. Nærings- og verdiskapingsperspektiver er særlig relevante innen håndverk, kulturnæringer og lokal utvikling. Kulturminnevernet bidrar til å belyse sammenhengen mellom materiell og immateriell kulturarv, mens landbruks- og utmarkssektoren er sentral for tradisjonell ressursbruk, mattradisjoner og kulturlandskap.

Kulturdirektoratet har ikke sektoransvar for disse områdene, men har på oppdrag fra Kultur- og Likestillingsdepartementet (KUD) et nasjonalt koordinerende og rådgivende ansvar for oppfølgingen av UNESCOs 2003-konvensjon. Dette innebærer å legge til rette for samarbeid, kunnskapsdeling og helhetlige prosesser på tvers av sektorer, i dialog med ansvarlige myndigheter, institusjoner, såsom frivillige organisasjoner, museer, språk- og kultursentre og aktører i sivilsamfunnet.

Sametinget har et særskilt ansvar for samisk kulturarv, språk og tradisjonell kunnskap. Kulturdirektoratet samarbeider tett med Sametinget i oppfølgingen av konvensjonen, og derigjennom med samiske språk- og kultursentre, museer og utdanningsinstitusjoner i hele Sápmi. I arbeidet med å følge opp nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv, er det særlig minoritetsorganisasjoner som mottar driftsstøtte fra staten, samt museene/kulturhus og sentre som har et spesielt ansvar for vern og videreføring av de ulike minoritetenes språk og kultur som er sentrale partnere. Sammen med det grenseoverskridende perspektivet i arbeidet med kultur, er språk et viktig omdreiningspunkt for vern og videreføring av samisk og nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv.

4.1 Sivilsamfunnet

Frivillige organisasjoner, NGOer og kulturbærere har en nøkkelrolle som utøvere, kunnskapsbærere og strategiske aktører i arbeidet med vern og videreføring av immateriell

kulturarv. Over 2000 frivillige organisasjoner arbeider innen ulike kulturfelt og bidrar til kunnskapsdeling og praksisoverføring gjennom festivaler, i fortellernetter, håndverksnettverk, musikk- og dansenetter.

Åtte NGOer fra Norge er akkreditert til UNESCO pr. 2025.¹ Det er organisasjonene som selv søker om akkreditering direkte til UNESCO. Flere samiske og nasjonale minoritetsorganisasjoner oppfordres til å vurdere akkreditering, men akkreditering er ikke en forutsetning for å bidra i arbeidet. Et bredere faglig nettverk i sivilsamfunnet, blant annet representert gjennom Forum for levende kulturarv, spiller en viktig rolle i dokumentasjon, metodeutvikling og opplæring.

Norge har pr. 2025 seks praksiser/tradisjoner innskrevet på UNESCOs lister og fortegnelser. De ansvarlige fagmiljøene bak disse innskrivningene har opparbeidet en solid kompetanse og er viktige samarbeidspartnere nasjonalt og internasjonalt:

- Oselvartradisjonen innskrevet i 2016 med Oselvarverkstaden
- Setesdalstradisjonen innskrevet i 2019 med Setesdalsfolk i spissen, deriblant Setesdal Spelemannslag
- Bygghyttemodellen (MN) innskrevet i 2020 med Nidaros domkirkes restaureringsarbeider
- Klinkbåttradisjonen i Norden (MN) innskrevet i 2021 med Forbundet Kysten i spissen
- Bunadbruk i Norge innskrevet i 2024, med fem organisasjoner/institusjoner i spissen.
- Setertradisjonen (MN) innskrevet i 2024 med Norsk seterkultur i spissen

Museer, arkiv og bibliotek er også sentrale aktører i arbeidet. Museene utgjør en viktig del av infrastrukturen for vern og videreføring av immateriell kulturarv, både som kunnskaps- og dialoginstitusjoner og som viktige møteplasser i sine lokalsamfunn. Deres rolle som samfunnsaktører med ansvar for deltakelse, mangfold og kunnskapsdeling utdypes videre i kapittel 9.4. Samiske museer og museer med ansvar for nasjonale minoriteter har særlig viktige roller. Kulturdirektoratet følger opp museene under kap. 320 post 70 og arbeider for å styrke og synliggjøre deres innsats.

Arkivsektoren sikrer dokumentasjon og bevaring av kildemateriale, mens bibliotekene fungerer som lokale møteplasser og arenaer for språk, muntlighet og kulturuttrykk.

Kulturskolene utgjør en viktig del av infrastrukturen for vern og videreføring av immateriell kulturarv. Gjennom undervisning i musikk, dans, håndverk, fortellertradisjoner og ander kunst- og kulturuttrykk fungerer kulturskolene som sentrale arenaer for praksisoverføring mellom generasjoner, særlig på lokalt nivå. I samspill med frivillige miljøer, tradisjonsbærere og institusjoner bidrar kulturskolene til å gjøre immateriell kulturarv tilgjengelig for barn og unge, og til å knytte tradisjonell kunnskap til samtidige uttrykk og læringsformer.

Kulturdirektoratet vil i framtidig arbeid:

- legge til rette for frivillighetens deltakelse og synliggjøre dens rolle som kunnskapsbærere
- synliggjøre frivillighetens rolle i rapportering til UNESCO
- løfte fram eksempler på god praksis i samarbeid mellom frivillige og institusjoner

¹ Akkrediterte NGOer pr. des. 2025: Norsk håndverksinstitutt, Norsk senter for folkemusikk og folkedans, Norsk institutt for bunad og folkedrakt, Norges Husflidslag, Forbundet Kysten, Noregs Mållag, Norges bygdekvinnelag og Norsk forening for fartøyvern. Memoar, Norsk Folkedraktforum og Slow Food Begem ble foreslått innlemmet som akkrediterte NGO under komitemøtet i desember 2025, og med formell virkning etter statspartsmøtet på forsommeren 2026. Fra sommeren 2026 kan det derfor være 11 akkrediterte NGOer fra Norge.

- styrke museumsnettverkens rolle i vern og videreføring av immateriell kulturarv
- bidra til å løfte fram verdien av praksiskunnskap i formell, ikke-formell og uformell utdanning, herunder i kulturskoler og andre lokale opplæringsarenaer
- bidra til å styrke samarbeid mellom ABM-sektoren for å løfte immateriell kulturarv
- bidra til utvikling av digitale plattformer for formidling av immateriell kulturarv
- bidra til kunnskapsdeling og nettverksbygging gjennom eksisterende strukturer
- stimulere til samarbeid mellom frivillige kulturmiljøer, tradisjonsbærere og kulturskoler for å styrke praksisoverføring og rekruttering til immateriell kulturarv

4.2 Departementer og direktorater i Norge

Kulturdirektoratet har løpende dialog med Kommunal- og distriktsdepartementet gjennom forvaltning av tilskuddsordninger til nasjonale minoriteter, hvor kulturarv og språk står sentralt.

Direktoratet samarbeider med flere offentlige etater i oppfølgingen av 2003-konvensjonen, blant annet:

- Riksantikvaren (RA) – ansvar for 1972-konvensjonen og kulturmiljøforvaltning. Samarbeidet styrkes i tråd med ny Kulturmiljølov og gjennom RA og Kulturdirektoratets felles engasjement i RAs håndverksstrategi.
- Utdanningsdirektoratet (UDIR) – gjennom trepartssamarbeid i faglige råd for håndverk, design og produktutvikling, samt oppfølging av RAs håndverksstrategi.
- HK-dir – blant annet i oppfølgingen av RAs håndverksstrategi, gjennom trepartssamarbeid og faglige råd for håndverk, design og produktutvikling.
- Kulturtanken – samarbeid om barn og unge i oppfølgingen av 2003-konvensjonen.
- Språkrådet – samarbeid i oppfølging av rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen og forvaltningsoppgaver knyttet til nasjonale minoriteter spesielt.
- Miljødirektoratet – har delansvar for 1972-konvensjonen og følger opp andre relevante UNESCO-konvensjoner/programmer. Kulturdirektoratet har hatt kontakt med Miljødirektoratet i arbeid med periodisk rapport, men arbeidet bør styrkes, jf. UNESCOs egne tiltak og føringer.

Andre samarbeid inkluderer:

- Riksantikvarens koordineringsarbeid for Haag-konvensjonen og Annen protokoll
- felles deltakelse i internasjonale tilskuddsordninger som Kreativt Europa og EØS-midlene

Kulturdirektoratet vil etablere årlige møter mellom ulike direktorater for å diskutere oppfølging av 2003-konvensjonen.

Andre UNESCO-aktører:

- Den norske UNESCO-kommisjonen, rådgiver for myndighetene, bindeledd til sivilsamfunnet, sekretariat i Kunnskapsdepartementet. Den norske UNESCO-kommisjonen har de siste årene invitert til samling mellom aktører som følger arbeid med UNESCO-konvensjoner og programmer. Kulturdirektoratet har deltatt på disse samlingene.
- Norges faste delegasjon til UNESCO, som ivaretar kontakten med sekretariatet og medlemslandene.

4.3 Andre offentlige aktører

Universiteter og høyskoler spiller en viktig rolle gjennom forskning, utdanning og metodeutvikling. Flere institusjoner – eksempelvis NTNU, UiO, UiB, Universitetet i Sørøst-Norge, Nord Universitet, UiT og Sámi allaskuvla – har relevante fagmiljøer som styrker kunnskapsgrunnlaget.

Kulturdirektoratet vil:

- styrke samarbeidet med UH-sektoren
- vurdere muligheten for å etablere en UNESCO Chair med særlig vekt på urfolks immaterielle kulturarv
- Anbefale relevante aktører fra Norge inn i ekspertrroller i UNESCO

Regionalt nivå:

Kulturdirektoratet vil følge opp fylkeskommunene mer systematisk for å styrke kunnskapsgrunnlaget og sikre bedre koordinering i arbeidet med 2003-konvensjonen.

Tiltak inkluderer:

- årlige møter med fylkeskommunene
- mer systematisk samarbeid og erfaringsdeling

4.4 Internasjonalt samarbeid

Det internasjonale arbeidet skjer gjennom formelle kanaler og uformelle nettverk, blant annet:

- UNESCOs sekretariat for oppfølging av 2003-konvensjonen ([UNESCOs Entity for Living Heritage](#)).
- [European Network of Focal Points](#), (Kulturdirektoratet deltar i styringsgruppa)
- Nordisk-baltisk nettverk, hvor de nordiske Focal Points møtes jevnlig for å utveksle erfaringer og ideer for arbeidet med 2003-konvensjonen.
- [Kategori 2 senter](#) i Belgia: Norge er invitert til å delta i styregruppen for det planlagte UNESCO Kategori 2 senteret for immateriell kulturarv (etablering planlagt 2028). Deltakelsen gir Norge mulighet for å bidra til strategisk utvikling, faglig prioritering og internasjonalt samarbeid knyttet til 2003-konvensjonen.

- Komiteen for 2003-konvensjonen: Norge har stilt som kandidat til medlemskap i Den mellomstatlige komiteen for UNESCOs 2003-konvensjon. Et eventuelt medlemskap vil gi Norge en mer aktiv rolle i det internasjonale samarbeidet med konvensjonen i perioden 2026-2030, med kulturdirektoratet som faglig støttefunksjon.
- UNESCOs eksekutivkomite: Norge er valgt inn som medlem av UNESCOs eksekutivkomite fra 2025, noe som styrker Norges mulighet for å bidra til overordnede prioriteringer i UNESCOs arbeid, inkludert innen kulturfeltet.

Samlet viser dette Norges ambisjon om å ta en mer aktiv rolle i det internasjonale samarbeidet om immateriell kulturarv, både gjennom formelle verv i UNESCO-systemet og gjennom faglige deltakelse i nettverk og samarbeidsstrukturer.

I tillegg deltar Kulturdirektoratet i internasjonale kulturarvs- og museumsnettverk som ICOMOS, ICCROM, ICOM og IFACCA. Kulturdirektoratet følger også opp samarbeid gjennom EØS-midlene, Kreativt Europa, Europeiske kulturruter og nordområdesamarbeid.

Direktoratet vil videreføre arbeidet med søkelys på kulturens rolle i bærekraftig utvikling, med særlig vekt på urfolk og minoriteter. Viktige arenaer er blant annet Arctic Arts Summit, Riddu Riddu-festivalen og Førdefestivalen, for å nevne et lite utvalg. UNESCO-samarbeid gjennom Kategori 2-sentre og UNESCO Chairs vil også være sentrale mekanismer.

5 Samisk immateriell kulturarv

Samene er et urfolk som har sine tradisjonelle bosettingsområder i Norge, Sverige, Finland og Russland – samlet kjent som Sápmi.

Den norske regjeringen har et konstitusjonelt og internasjonalt ansvar for å legge til rette for at samene kan sikre og utvikle sine språk, kultur og samfunnsliv, jf. Grunnloven § 108 og Sameloven, samt internasjonale forpliktelser som FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27, og ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. (jf. Grunnlaget for samepolitikken - regjeringen.no).

UNESCO vurderer nordsamisk som et truet språk, lulesamisk og sørsamisk som alvorlig truede språk, mens pitesamisk, umesamisk og østsamisk/skolttesamisk er i en vitaliseringsfase. Språkområdene strekker seg over hele Sápmi, på tvers av riksgrenser, noe som understreker behovet for grenseoverskridende samarbeid.

I 2020 vedtok Sametinget at oppfølgingen av 2003-konvensjonen skal ses i et allsamisk og grenseoverskridende perspektiv. Dette innebærer at arbeidet med immateriell kulturarv skal ta hensyn til at samisk kultur- og språkområder strekker seg på tvers av nasjonale grenser, samtidig som oppfølgingen skjer på ulike nivåer og regioner. I oppfølgingen av 2003-konvensjonen har Kulturdirektoratet hatt løpende dialog og dialogmøter med Sametinget, samiske institusjoner, språk- og kultursentre og fagmiljøer. Innspillene har bidratt til å identifisere både felles utfordringer på tvers av Sápmi og særskilt behov knyttet til språk, kunnskapsoverføring og institusjonelle rammer, og danner et viktig grunnlag for de strategiske prioriteringene i dette kapitlet.

Kulturdirektoratets rolle i arbeidet med samisk immateriell kulturarv er å støtte opp under Sametingets ansvar og samiske institusjoners arbeid, i tråd med 2003-konvensjonens prinsipper

om samfunnsbasert forvaltning og respekt for urfolks selvbestemmelse. Arbeidet med samisk immateriell kulturarv skal være samfunnsbasert, etisk forankret og skje på samiske premisser. Dette innebærer respekt for samisk definisjonsmakt, språk, kunnskapstradisjoner og estetikk, samt reell medvirkning fra samiske aktører.

5.1 Overordnede prinsipper:

Arbeidet bygger på følgende prinsipper:

- Medvirkning og selvbestemmelse: Samiske institusjoner, organisasjoner, lokalsamfunn og tradisjonsbærere skal ha reell innflytelse i utforming, gjennomføring og evaluering av tiltak. Samisk definisjonsmakt er en forutsetning for legitimitet, kvalitet og bærekraft i arbeidet med immateriell kulturarv,
- Etisk forankring; Arbeidet skal bygge på frivillighet, informert samtykke og respekt for samisk kulturelt eierskap og integritet. Dokumentasjon og formidling må ta hensyn til historiske maktforhold, koloniseringsprosesser og risiko for uønsket eksponering, kommersialisering eller kulturell appropriasjon,
- Språk som bærer av kulturarv: Samiske språk og kultur må ses i sammenheng i alt arbeid med vern og videreføring. Språkene er bærere av kunnskap, identitet og praksis, og arbeidet skal bidra til styrking og bruk av samiske språk i kulturarvssammenheng.
- Selvrepresentasjon og kontroll over narrativer: Samiske aktører skal selv eie og definere hvordan deres immaterielle kulturarv skal beskrives, dokumenteres og formidles, inkludert beslutninger om hva som skal deles offentlig og hva som skal forbli internt eller beskyttet.

5.2 Strategiske prioriteringer

I oppfølgingen av UNESCOs 2003-konvensjon vil Kulturdirektoratet, i samarbeid med Sametinget, prioritere arbeidet med samisk immateriell kulturarv gjennom:

- Styrket samarbeid med Sametinget og samiske institusjoner,
- Støtte språk- og kulturevitalisering som sammenhengende prosesser,
- Kapasitetsbygging for dokumentasjon, formidling og kunnskapsoverføring på samiske premisser
- Synliggjøring av samisk immateriell kulturarv nasjonalt og internasjonalt,
- Tilrettelegging for grenseoverskridende samarbeid i Sápmi,
- Integrasjon av samiske perspektiver i museer og andre kulturinstitusjoner,
- Bidrag til forsoning, tillitsbygging og kulturell bærekraft.

Arbeidet skal bidra til å styrke samisk selvbestemmelse, kulturell kontinuitet og mangfold, og sikre at samisk immateriell kulturarv videreføres som levende og relevante praksiser i et moderne samfunn.

6 Nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv

Norge har fem nasjonale minoriteter: kvener/norskfinner, skogfinner, jøder, romanifolk/tatere og romer. Arbeidet med immateriell kulturarv følger UNESCOs 2003-konvensjon og norske forpliktelser om medvirkning, etisk forankring og respekt for kulturelt eierskap. Strategien skal legge til rette for synliggjøring, dokumentasjon og videreføring av immateriell kulturarv på minoritetenes egne premisser.

Den norske staten har et særlig ansvar for å legge til rette for at nasjonale minoriteter kan bevare, utvikle og videreføre sine språk og kulturer. Dette ansvaret er forankret i Grunnloven § 108, menneskerettighetene og Norges internasjonale forpliktelser, herunder Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter, Den europeiske pakten for regions- eller minoritetsspråk og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27. Den nasjonale politikken for nasjonale minoriteter er samlet i Meld. St. 12 (2020-2021) Nasjonale minoriteter i Norge – en helhetlig politikk, som vektlegger språk, kultur og identitet som grunnleggende rettigheter, og fremhever medvirkning, tillit og samarbeid som sentrale prinsipper. Arbeidet må også ses i sammenheng med oppfølgingen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, som dokumenterer konsekvensene av fornorskingspolitikken og peker på behovet for tillit, anerkjennelse og reparerende tiltak.

Språk, muntlige tradisjoner og praksiser har blitt svekket gjennom historisk marginalisering, assimilering og manglende institusjonell støtte. Samtidig pågår det i dag et omfattende revitaliseringsarbeid, drevet av minoritetene selv, ofte i samarbeid med frivillige organisasjoner, museer, språk- og kultursentre og forskningsmiljøer. Dette arbeidet er avgjørende for kunnskapsoverføring mellom generasjoner og for å sikre kulturell bærekraft. I oppfølgingen av 2003-konvensjonen har Kulturdirektoratet hatt dialog med representanter for alle de fem nasjonale minoritetene. Dialogen har synliggjort både felles utfordringer og behov på tvers av minoritetsgruppene, samt særskilte utfordringer knyttet til de enkelte minoritetenes språk, kulturpraksiser og organisatoriske rammer. Flere av minoritetene har særlig løftet fram språk som bærer av immateriell kulturarv, samt behovet for grenseoverskridende samarbeid der kultur- og språkområder strekker seg på tvers av nasjonale grenser.

Arbeidet med nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv skal være samfunnsbasert, etisk forankret og skje på minoritetenes egne premisser, i tråd med prinsippene i UNESCOs 2003-konvensjon. Det innebærer respekt for kulturelt eierskap, rett til selvrepresentasjon og anerkjennelse av at minoritetene selv definerer hva som er betydningsfull kulturarv, og hvordan den skal dokumenteres, videreføres og formidles.

6.1 Overordnede prinsipper

Arbeidet bygger på følgende prinsipper:

- Medvirkning og selvbestemmelse: nasjonale minoriteters organisasjoner, institusjoner og tradisjonsbærere skal ha reell innflytelse i utforming og gjennomføring av tiltak. Medvirkning er en forutsetning for legitimitet, kvalitet og bærekraft i arbeidet.
- Etisk forankring: frivillighet, informert samtykke og respekt for kulturell integritet skal ligge til grunn for dokumentasjon og formidling, som må ta hensyn til historiske maktforhold og risiko for uønsket eksponering, kommersialisering eller kulturell appropriasjon.

- Språk som bærer av kulturarv: språk og kultur må ses i sammenheng i arbeidet med vern og videreføring. Arbeidet skal støtte minoritetsspråkene som bærere av kunnskap, identitet og praksis, og bidra til at språk og kultur sees i sammenheng.
- Mangfold og samtidighet: immateriell kulturarv er dynamisk og inkluderer både tradisjonelle og samtidige uttrykk. Samtidsuttrykk, kunstneriske praksiser og nye former for kunnskapsoverføring skal anerkjennes som en del av levende kulturarv, på linje med historiske tradisjoner.
- Selvrepresentasjon og kontroll over narrativer: Nasjonale minoriteter skal selv eie og definere hvordan deres immaterielle kulturarv beskrives, dokumenteres og formidles, herunder hvilke deler som ikke skal offentliggjøres.

6.2 Kvener/norskfinner

Kvensk språk er en sentral bærer av immateriell kulturarv, og er klassifisert som alvorlig truet. Samtidig har finsk språk hatt og har fortsatt stor betydning for norskfinsk kulturarv, særlig knyttet til historisk migrasjon, familietradisjoner og kulturell kontinuitet. Begge språkene er viktige for forståelsen av kvensk og norskfinsk kulturarv, og revitaliseringsarbeid pågår gjennom språk- og kultursentre, frivillige organisasjoner, museer og utdanningsinstitusjoner. Muntlige tradisjoner, fortellinger, sang, håndverk, mattradisjoner og sosiale praksiser utgjør viktige deler av den levende kulturarven.

I tråd med strategiens virkemidler skal arbeidet med kvensk/norskfinsk immateriell kulturarv særlig vektlegge kapasitetsbygging, synliggjøring og langsiktig kunnskapsoverføring. Dette innebærer støtte til tiltak som styrker sammenhengen mellom språk og kultur, og utvikling av arenaer for læring og formidling på kvenske/norskfinske premisser. Arbeidet er særlig relevant innen innsatsområdene forsoning, museenes rolle og bærekraftige lokalsamfunn.

6.3 Skogfinner

Skogfinsk immateriell kulturarv er nært knyttet til språk, naturbruk, bosettingsformer, byggeskikk, håndverk, fortellinger og ritualer. Selv om det skogfinske språket i dag ikke lenger er i aktiv bruk i Norge, lever kulturarven videre gjennom praksiser, kunnskap og identitet knyttet til skogfinske miljøer, blant annet gjennom stedsnavn og personnavn som bærer spor av skogfinsk språk og historie.

Strategisk innsats skal støtte dokumentasjon, formidling og revitalisering av skogfinske kulturuttrykk i samarbeid med relevante organisasjoner, museer og fagmiljøer. Arbeidet knyttes særlig til virkemidlene bevisstgjøring og synliggjøring samt kapasitetsbygging, og er relevant for innsatsområdene bærekraftige lokalsamfunn, forsoning og museenes rolle.

6.4 Jøder

Jødisk immateriell kulturarv i Norge omfatter språk, religiøse praksiser, høytider, ritualer, musikk, fortellinger, mattradisjoner og kunnskapsformer som er tett knyttet til fellesskapets liv og

identitet. Kulturarven er både lokalt forankret og del av en internasjonal og transnasjonal tradisjon.

Arbeidet med jødisk immateriell kulturarv skal være etisk forankret og bygge på dialog og tillit. Dokumentasjon og formidling må ivareta hensyn til kulturell og religiøs sensitivitet og respekt for kulturelt eierskap. Strategisk knyttes dette arbeidet særlig til virkemidlene bevisstgjøring, kompetansebygging og institusjonelt samarbeid, og til innsatsområdene forsoning og museenes rolle.

6.5 Romanifolk/tatere

Romanifolkets/taternes immaterielle kulturarv omfatter blant annet muntlige fortellinger, musikk, sang, håndverk, reisepraksiser, språk og sosiale normer. Kulturarven har i stor grad vært overført gjennom muntlig tradisjon og praksisbasert læring innenfor familier og nettverk.

Historiske overgrep og assimileringpolitikk har hatt store konsekvenser for videreføringen av denne kulturarven. Arbeidet må derfor ses i sammenheng med forsoningsarbeid og tillitsbygging. Strategisk prioriteres virkemidler som kapasitetsbygging, langsiktige partnerskap og støtte til selvrepresentasjon, særlig innen innsatsområdene forsoning og bærekraftige lokalsamfunn.

6.6 Romer

Romers immaterielle kulturarv omfatter språk, musikk, fortellinger, ritualer, sosiale strukturer og kunnskapsformer, og er preget av mobilitet og sterke familie- og fellesskapsbånd. Kulturarven er i stor grad transnasjonal og videreføres gjennom praksis og muntlig tradisjon.

Strategiske tiltak må ta hensyn til erfaringer med marginalisering og manglende tillit til offentlige institusjoner. Arbeidet skal bygge på dialog, relasjonsbygging og frivillighet, og støtte initiativer som styrker synliggjøring og kunnskapsoverføring på romers egne premisser. Dette knyttes særlig til virkemidlene bevisstgjøring, kapasitetsbygging og finansieringsordninger, og til innsatsområdene forsoning og bærekraftige lokalsamfunn.

6.7 Strategiske prioriteringer

I oppfølgingen av UNESCOs 2003-konvensjon vil Kulturdirektoratet prioritere arbeid med nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv gjennom:

- styrket samarbeid med nasjonale minoriteters organisasjoner og institusjoner
- tiltak som fremmer språk- og kulturevitalisering i sammenheng
- kapasitetsbygging for dokumentasjon, formidling og kunnskapsoverføring
- økt synliggjøring av nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv i offentligheten
- integrering av minoritetsperspektiver i museer og andre kulturinstitusjoner, i samarbeid med minoritetenes egne organisasjoner og fagmiljøer

- Tilrettelegging for grenseoverskridende samarbeid der språk, kulturpraksiser og historiske bosettingsområder strekker seg på tvers av nasjonale grenser
- bidrag til forsoning, tillitsbygging og kulturell bærekraft

Arbeidet skal bidra til kulturelt mangfold, demokratisk deltakelse og sosial bærekraft, og sikre at nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv videreføres som levende og relevante uttrykk i dagens og framtidens samfunn. Gjennom respektfull samhandling, kunnskapsdeling og tydelige rammer for ansvar og roller kan immateriell kulturarv være en ressurs både for minoritetene selv og samfunnet som helhet.

7 Mekanismer som spiller inn

Lovverk, politiske prioriteringer og samarbeid mellom ulike aktører gir rammene for arbeidet med immateriell kulturarv. Selv om 2003-konvensjonen ikke er direkte innlemmet i norsk lov, er arbeidet forankret i flere sentrale lover, blant annet kulturloven, språkloven, kulturminneloven/kulturmiljøloven og sameloven. Til sammen understreker disse at immateriell kulturarv er en samfunnsressurs som skal bevares, videreføres og deles.

Politisk støtte kommer til uttrykk i stortingsmeldinger og nasjonale strategier som følger opp UNESCOs mål. Museumsmeldingen (Meld. St. 23, 2020–2021) og Kulturmiljømeldingen (Meld. St. 16, 2019–2020) vektlegger museenes rolle i å ivareta både materiell og immateriell kulturarv. Minoritetsmeldingene og Kulturens kraft – kulturpolitikk for framtida (Meld. St. 8, 2018–2019) peker på mangfold, deltakelse og kulturelle rettigheter, i tråd med 2005-konvensjonen. Samlet sett utgjør disse dokumentene en politisk ramme som støtter UNESCOs helhetlige syn på kulturens rolle i bærekraftig utvikling, slik det også fremheves i Mondiacult-prosessen.

Sametinget har utviklet politikk som tydeliggjør det allsamiske perspektivet, og som understreker at samisk språk, duodji, reindrift, sjø- og innlandsfiske, jordbruk, utmarkshøsting og muntlige tradisjoner må forvaltes på samiske premisser. Også de nasjonale minoritetene arbeider systematisk for å styrke språk og kulturarv, ofte gjennom grenseoverskridende samarbeid. Dette viser hvordan immateriell kulturarv er nært knyttet til selvbestemmelse, kulturell bærekraft og forsoning.

Samarbeidet mellom statlige aktører, Sametinget, museer, frivillige organisasjoner og forskningsmiljøer er avgjørende. Gjennom partnerskap utvikles metoder for dokumentasjon, læring og kunnskapsoverføring, i tråd med UNESCOs prinsipper om inkluderende, lokalt forankrede og kunnskapsbaserte prosesser.

7.1 Lovverk

Arbeidet med vern og videreføring av immateriell kulturarv er forankret i flere sentrale lover og regelverk, herunder kulturloven, kulturminnelov/kulturmiljølov, skolelov/opplæringslov, Sameloven og språklova. I tillegg gir miljølovgivningen, særlig naturmangfoldloven, viktige rammer for forståelsen av sammenhengen mellom kultur og natur, der tradisjonell kunnskap, ferdigheter og praksiser knyttet til naturbruk inngår som del av immateriell kulturarv.

Videre har regelverk om immaterielle rettigheter betydning for forvaltning, dokumentasjon og bruk av immateriell kulturarv. Opphavsrett, nærstående rettigheter og andre former for immaterialrett kan bidra til å beskytte kulturelle uttrykk, tradisjonell kunnskap og kunstnerisk praksis mot uønsket bruk, kommersialisering og krenkelse, samtidig som regelverket reiser spørsmål om eierskap, representasjon og kollektiv rettighetsforvaltning, særlig for urfolk og nasjonale minoriteter.

Selv om 2003-konvensjonen ikke er direkte innlemmet i norsk lovverk, bidrar eksisterende regelverk samlet sett til å sikre at immateriell kulturarv forstås og forvaltes som en felles samfunnsressurs, med betydning for vern, formidling, inkludering og bærekraftig utvikling.

7.2 Konvensjoner og andre internasjonale rammeavtaler

Viktigst er UNESCO konvensjoner og programmer, i tillegg ILO, Europeiske konvensjoner (minoritetsspråk, rammekonvensjonen for nasjonale minoriteter, FARO), UNDRIP og biomangfoldskonvensjonen.

Flere internasjonale avtaler er relevante for arbeidet med immateriell kulturarv:

- UNESCOs konvensjoner og programmer (spesielt 1972, 2003, 2005, men også programmer som Memory of the world og biosfæreprogrammet)
- ILO-konvensjoner, særlig om urfolks rettigheter
- Europarådets konvensjoner, blant annet rammekonvensjonen for nasjonale minoriteter, minoritetsspråkkonvensjonen og Faro-konvensjonen
- UNDRIP (FNs erklæring om urfolks rettigheter)

Disse dokumentene styrker rettighetsgrunnlaget og synliggjør immateriell kulturarv som en ressurs for samfunnsutvikling.

7.3 Politisk støtte

Politisk støtte har vært avgjørende i arbeidet med 2003-konvensjonen. St.prp. 73 (2005–2006) la grunnlaget for ratifikasjonen i Norge og etablerte et nasjonalt ansvar for vern og videreføring av immateriell kulturarv.

Den politiske støtten kommer til uttrykk i stortingsmeldinger, strategier og offentlige utredninger. Meldinger som eksempelvis Museumsmeldingen, Kulturarvsmeldingen og Minoritetsmeldingen understreker betydningen av mangfold, deltakelse og kulturarv som en ressurs for bærekraftig utvikling. I tillegg har nyere NOU-er, særlig NOU 2025:7, bidratt til å løfte fram et relasjonelt og økosystembasert perspektiv på kunst- og kulturlivet som samsvarer med 2003-konvensjonens samfunnsbaserte tilnærming.

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport har videre gitt et tydelig politisk og normativt grunnlag for styrket arbeid med samisk og nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv, herunder språk, muntlige tradisjoner og kunnskapsoverføring, og har betydning for hvordan konvensjonen følges opp i Norge.

7.4 Samarbeid i offentlig sektor

Effektivt samarbeid mellom offentlige aktører er en forutsetning for å styrke arbeidet med immateriell kulturarv. Som beskrevet i kapittel 3 involverer feltet en bred aktørkrets, og gode mekanismer for koordinering og dialog er avgjørende for å sikre helhetlige og kunnskapsbaserte prosesser. Samarbeid på tvers av sektorer bidrar til å forene kultur-, utdannings-, språk-, miljø- og beredskapsfaglige perspektiver – noe som er nødvendig for å følge opp 2003-konvensjonens samfunnsbaserte og tverrsektorielle tilnærming.

Kulturdirektoratet samarbeider med flere direktorater og etater om spørsmål som berører immateriell kulturarv, blant annet på områdene opplæring, håndverkskompetanse, kulturelt mangfold, barn og unge, kulturmiljø og beredskap. Dette omfatter både utviklingsarbeid, strategiske råd, internasjonale programmer og koordinering av statlige virkemidler.

Kulturdirektoratet vil framover prioritere å:

- videreutvikle etablerte samarbeidsstrukturer med sentrale aktører som Sametinget, Riksantikvaren, UDIR, HK-dir og Kulturtanken, samt innlemme andre relevante direktorater.
- sikre at erfaringer og kompetanse fra ulike sektorer tas inn i det nasjonale arbeidet med 2003-konvensjonen
- bidra til tydeligere rolleavklaringer og mer systematisk informasjonsdeling mellom etater
- legge til rette for samarbeid som styrker kvalitet, kapasitet og relevans i arbeidet med immateriell kulturarv

Dette arbeidet skal bidra til bedre koordinering mellom aktørene presentert i kapittel 3, og til å utvikle robuste strukturer for helhetlig forvaltning, formidling og videreføring av levende kulturarv.

7.5 Samarbeid med institusjoner og NGOer

Kulturdirektoratet følger opp museene gjennom dialog, forvaltning og faglige tiltak. Samarbeidet med Kulturvernforbundet og deres medlemsorganisasjoner er styrket de senere årene, og akkrediterte NGOer og Forum for levende kulturarv er viktige samarbeidspartnere i dokumentasjons- og utviklingsarbeid.

Direktoratet har også et etablert samarbeid med nasjonale minoritetsorganisasjoner gjennom driftstøtte og prosjektmidler. Via Sametinget følges samarbeidet med relevante samiske institusjoner og organisasjoner opp.

Dette brede samarbeidet bidrar til å styrke samfunnsbasert forvaltning og varig videreføring av levende kunnskap og tradisjoner. Samarbeid med institusjoner og aktører i Norden, nordområdene og Arktis vil være et særlig prioritert område i det videre arbeidet.

8 Virkemidler

Strategien identifiserer tre hovedvirkemidler for å styrke arbeidet med immateriell kulturarv i Norge: **bevisstgjøring og synliggjøring, kapasitetsbygging og finansiering**. Disse virkemidlene støtter opp under en samfunnsbasert og kunnskapsdrevet forvaltning, og legger grunnlaget for et koordinert nasjonalt arbeid i tråd med 2003-konvensjonen.

8.1 Bevisstgjøring og synliggjøring

Bevisstgjøring er avgjørende for å styrke respekt og anerkjennelse for immateriell kulturarv. Feltet er fortsatt lite kjent for mange, og både Telemarksforskning (2025) og NOU 2025:7 Musikklandet viser behov for bedre samordning, tydeligere kommunikasjon og mer tilgjengelige digitale løsninger.

Nasjonal synlighet forutsetter:

- klarere språk og begrepsbruk
- åpne møteplasser for dialog, læring og erfaringsutveksling
- bedre digital infrastruktur
- samarbeid med medier, utdanningssektoren og frivillige miljøer

Konferanser, seminarer, nordisk samarbeid og UNESCO-nettverk er viktige arenaer for å løfte feltet fram og utvikle felles forståelse.

Den nasjonale databasen immateriellkulturarv.no (kortnavn: ikanorge.no) er et sentralt virkemiddel i arbeidet med å styrke digital infrastruktur for immateriell kulturarv. Databasen skal bidra til bedre oversikt over immateriell kulturarv i Norge, styrke synligheten av levende kulturpraksiser og legge til rette for dokumentasjon, læring, deltakelse og formidling på tvers av språk, regioner og tradisjoner. En teknisk og innholdsmessig revitalisering av databasen er derfor et viktig grep for å gjøre den mer relevant og tilgjengelig for kulturfelleskap, fagmiljøer og offentligheten.

UNESCOs listeføringsmekanismer gir på sin side internasjonal synlighet og anerkjennelse av utvalgte kulturuttrykk. Disse mekanismene utfyller, men erstatter ikke, behovet for brede, åpne og samfunnsbaserte nasjonale løsninger for dokumentasjon og synliggjøring av immateriell kulturarv.

8.2 Kapasitetsbygging

Kapasitetsbygging skal styrke kunnskap, kompetanse og samarbeid i feltet og må ses i sammenheng med de strategiske innsatsområdene i kapittel 7. Kulturdirektoratet arbeider med intern kompetanseutvikling, styrking av fagkomiteens rolle og målrettede tiltak mot sivilsamfunn, museer, regioner og minoritetsmiljøer, i tråd med UNESCOs samfunnsbaserte tilnærming.

Prioriterte områder inkluderer:

- immateriell kulturarv i urbane sammenhenger
- kulturarv i krisesituasjoner og beredskap

- tradisjonell kunnskap i bærekraftig utvikling
- kapasitetsbygging for og med urfolk og nasjonale minoriteter som en del av forsoningsarbeidet

Et stort mangfold av aktører bidrar til kunnskapsutviklingen:

- Museene som dokumentasjonsmiljøer, møteplasser og kunnskapsnav
- Utdannings- og forskningsmiljøer, som Sámi allaskuvla, NTNU, UiT, UiO, USN
- Samiske og kvenske språk- og kultursentre, samt nasjonale institusjoner for minoriteter, herunder Kainun institutti / Kvensk institutt
- Kulturhus og møteplasser, som Romano Kher, med sentrale roller i formidling, deltakelse og kunnskapsoverføring,
Frivillige organisasjoner og fagekspert, herunder akkrediterte NGOene og andre frivillige organisasjoner, spesielt de nasjonale minoritetesorganisasjoner,
- Internasjonale prosjekter, bl.a. innen båtbygging, håndverk og musikktradisjoner som gir erfaringsutveksling på tvers av land og miljøer

Strategiske fagmiljøer i museer, forskning og utdanning skal videreutvikles, og nettverk for levende kulturarv skal styrkes som tverrsektorielle arenaer for kompetanse og samarbeid.

8.3 Finansieringsordninger

Finansiering er et kritisk virkemiddel for opplæring, dokumentasjon, forskning, formidling og videreføring av immateriell kulturarv. De fleste aktører som arbeider med feltet mottar offentlig støtte på statlig, regionalt eller lokalt nivå, ofte i kombinasjon med frivillig innsats. I tillegg spiller stipendordninger en viktig rolle for å sikre tid, fordypning og kontinuitet i utøvelse, kunnskapsoverføring og utviklingsarbeid, særlig for enkeltutøvere, tradisjonsbærere og yngre aktører.

Prosjekttilskudd og stipendbasert støtte kommer blant annet fra:

- Kulturdirektoratet og Norsk kulturfond
- Sametinget
- Riksantikvaren
- Språkrådet
- fylkeskommunale og kommunale tilskudd
- private aktører og stiftelser

Flere aktører opplever dagens ordninger som fragmenterte og lite tilgjengelige. Det er behov for bedre tilpasning, helhetlig oversikt og målrettede virkemidler, særlig for underrepresenterte folkegrupper og UNESCO-relaterte prosjekter.

Videreutvikling bør omfatte:

- vurdering av nye støtte- og stipendordninger eller justerte kriterier
- tydeligere prioritering av samfunnsbaserte prosjekter
- styrking av regionale og lokale midler, inkludert ordninger med lav terskel for søknad
- utforskning av bærekraftig inntektsgrunnlag, herunder kulturarvsturisme og nye samarbeidsmodeller

Finansiering må støtte opp under både videreføring, dokumentasjon, innovasjon og langsiktig kapasitet i feltet og legge til rette for at både institusjoner, frivillige miljøer og individuelle tradisjonsbærere kan bidra til levende immateriell kulturarv.

9 Strategiske innsatsområder

Strategien konsentrerer arbeidet om fire prioriterte innsatsområder som samlet skal styrke vern og videreføring av immateriell kulturarv i Norge. Hvert innsatsområde bygger på tidligere analyser (kapittel 1–6) og har konkrete målsettinger og tiltak.

9.1 Bærekraftige byer og lokalsamfunn

Immateriell kulturarv er nært knyttet til bærekraftig utvikling, og strategiens første innsatsområde vil fokusere på pilotprosjekter i noen utvalgte byer og fylker. Målet med pilotprosjektene er å teste tverrsektorielt utviklingssamarbeid, med utgangspunkt i FNs bærekraftsmål 11 – om bærekraftige byer og lokalsamfunn. Prosjektene skal styrke samarbeid mellom lokale aktører, utvikle modeller for integrering av immateriell kulturarv i urban kontekst, og bidra til inkludering, mangfold og økt motstandskraft. Kulturdirektoratet skal utarbeide konkrete prosjektforslag sammen med regionale aktører og vil kunne inkludere satsingsområder beskrevet under.

9.2 Forsoning

Forsoningsarbeid, inspirert av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, inngår som et sentralt innsatsområde. Dette inkluderer styrking av ansattes kompetanse på forsoning, interne seminarer om urfolks- og minoritetsspråk, og bruk av tilskuddsordninger for å fremme prosjekter som bygger broer mellom minoriteter og storsamfunnet. Arenaer for tillit og dialog skal etableres, og strategien inkluderer tiltak for samer, kvener, skogfinner og øvrige nasjonale minoriteter. Kulturdirektoratet har utarbeidet en strategi for oppfølging av sannhets- og forsoningskommisjonens rapport der arbeid med vern og videreføring av immateriell kulturarv er en viktig dimensjon.

9.3 Beredskapsarbeid

Strategien løfter kultursektorens rolle i beredskapsarbeid, med vekt på at levende kulturarv kan være både mål, middel og motstandskraft i kriser. Arbeid med kartlegging og oppfølging av

immateriell kulturarv i krisesituasjoner skal styrkes, og erfaringene fra internasjonalt arbeid (bl.a. Ukraina) skal brukes til å utvikle nasjonale modeller og tilnærminger.

Museer, kulturinstitusjoner og organisasjoner får en viktig rolle i opplæring og kompetansebygging innen beredskapsarbeid på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Dette omfatter blant annet kunnskap om immateriell kulturarvs betydning i kriser, beredskapsplanlegging for levende kulturpraksiser, samt forståelse av hvordan kultur kan brukes og misbrukes i sammenhenger preget av hybridkrig, desinformasjon og destabilisering.

Strategien legger opp til samarbeid med Totalberedskapsmeldingen og relevante offentlige aktører for å sikre helhetlig tilnærming til beredskap, der vern av objekter og dokumentasjon ses i sammenheng med ivaretagelse av levende kunnskap, praksiser og kulturell motstandskraft.

9.4 Museenes rolle

Museene skal videreutvikle sin rolle som samfunnsaktører som forsker på, samler, bevarer og formidler både materiell og immateriell kulturarv. Strategien peker mot en transformasjon fra hegemonisk til demokratisk og inkluderende praksis, og museene oppfordres til å aktivt bidra til bærekraft, mangfold og samfunnsdeltakelse. Kulturdirektoratet skal støtte museumsutvikling gjennom stimuleringsordninger, partnerskap og rapportering, og fremme museenes nettverk som kompetansearenaer for immateriell kulturarv.

Vedlegg